

Zöld Kör

a Föld Barátai Magyarország tagja

SZAKMAI HÁTTÉRTANULMÁNY A FEHÉR GÓLYA VÉDELMEÉRT A HAJDÚSÁGI KISTÉRSÉGBEN

2012

BeNatur
better management
of natura 2000 sites

Szakmai háttér tanulmány
a fehér gólya védelméért
a
Hajdúsági kistérségben

Zöld Kör
2012

Ahogy én látom a fehér gólya természetvédelmi állapotát

A hajdúböszörményi kistérség területén fészkelő fehér gólya védelmi állapota az elmúlt tíz év tekintetében minimálisan javult, ha a speciális gólyavédelmi berendezések kihelyezésének számát vesszük figyelembe a fészkelő területeken, de a lakosok szemléletformálásra szorulna.

Az elmúlt években több ízben kerültek kihelyezésre speciális fészektartók a faj megtelepedésére alkalmas területeken, melyekre méretes, erős alapot képező vesszőfonat is került. Az ilyen fészkelési lehetőséget biztosító védelmi tevékenység hatására a térségi tapasztalatok alapján nem nőtt a fészkelő gólyapárok denzitása. A fészektartók kihelyezése mellett a madarak által frekvenciáltabb élőhelyeken és azok közelében álló nyitott nagyfeszültségű elektromos hálózatok közelében a megnövekedett mortalizáció megfékezésére a legnagyobb mértékű veszélyforrásokot az áramszolgáltató együttműködésével

szigetelő berendezések kihelyezésével tettük biztonságosabbá ezeket a területeket a madarak számára – viszont közel sem mindet. Az újabb fészkelőhelyek közelében elhelyezkedő szigeteletlen transzformátorállomások jelenleg is veszélyforrásaik többségében az adott évben kirepült tapasztalatlan gólyáknak – nem egyszeri esetben volt tapasztalható, hogy a már frissen kirepült fészkelő egészét, ilyen baleset érte. Érdekes dolog, hogy az idősebb állományban kevesebb az áramütéses esetek száma a költőterületeken.

Az áramütést ritkán túlélte, vagy más oknál fogva sérült, elárvult madarak a nyilvánosság előtt mindig védelmet élveznek, és általában lakossági bejelentés alapján a megfelelő ellátást biztosító szervekhez kerülnek. De, ez csak látszólagos, mint ahogyan a lakosság közömbösen vélekedő többsége is mutatja. Pozitívan írják le, de nem igazán tolerálnák a portájukra ürítő gólyákat. Ez a helyzet a „gólyatulajdonosok” nagy hányadával is, akik rendszerint eleinte humánusan próbálnak megszabadulni a kelletlen szomszédától, de, ha a fészkelés megghiúsítása sikertelen, akkor példás esetekben a közeli természetvédelemmel foglalkozó szervhez fordul-

fotó: Molnár Antal

nak segítségért. Itt is legtöbbször már a költési időszak megkezdődése után érdeklődnek, amit nagyon nehezen viselnek el, vagy nyugodnak bele elutasító válasz esetén. Az ilyen esetekben mindenképpen pozitív megerősítésre volna szükség a lakosok, de legfőképpen a „gólyatulajdonosok” körében.

A propagandában mindenképpen nagy előrelépés lenne a megbeszélésen elhangzott gólya-fészkek alatt elhelyezhető bemutató táblácskák az eddigi módszerek mellett, rajta a fészkek és az ott költő és kirepülő példányok gyűrűzési adataival (fészkek kora, költési eredmények, legkorábbi érkezés, gyűrűzött madarak azonosítója és minden érdekesnek számító megkerülés). Ezt a fajta ismeretterjesztést egy kisméretű, odúalakú szórólaptartóval is célszerű lenne kiegészíteni korlátozott mennyiségben, ahol ezt a körülmények lehetővé teszik. De, ha ezekre mégsem nyílna lehetőség, a gólyás tartóoszlopokon minimális információkat célszerű volna feltüntetni, olyanokat, mint például a helyi érdekelttségű természetvédelmi közegélhetőségeit.

A faj állományváltozásai az elmúlt évtizedben

A kistérség hajdúböszörményi vonzáskörzetében mindig is kisebbségben voltak az urbanizált egyedek, szemben a várostól távol eső táplálkozóterületek közelében fészkelőkkel, mivel a város közvetlen határában jórészt, csak szántók találhatók.

Az első feljegyzések alapján a múlt század első felében még több pár gólya fészkel a kistérség észak-keleti részén (Sóvágó, 1936.), ahonnan nyilvánvalóan az államosítás következtében összeomló tanyavilággal együtt eltűntek a gólyák is ezekről a külső területekről. Ez, minden bizonnyal a mozaikos, kisparcellás földművelés megszűnése okán történt, amelyet felváltott a nagyüzemi földművelés. Ennek eredményeképpen csökkent a mezei élővilág diverzitása, ami természetesen nem csak a nagytablás, de az összevont gazdálkodás miatt, a homogén, költség- és időhatékony kezelés hatására szűkült be. Ezek kö-

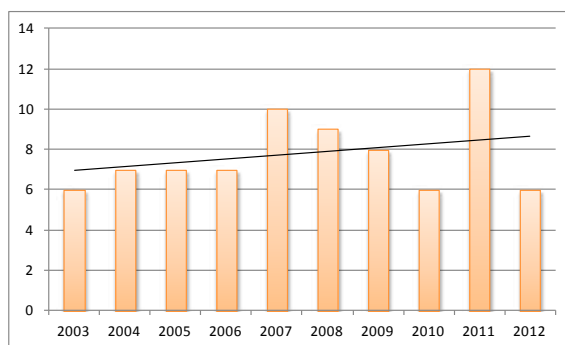

fotó: Szabó Antal

vetkeztében a termőterületek eltartó képessége lecsökkent, táplálékot csak nagyon rövid időintervallumban tömörülve, intenzíven tárnak föl. Az ilyenféle táplálékforrás alkalmatlan az gólyák számára, amely az utódnevelés időszakában szükséges folyamatos táplálékszükségletet képtelen hatékonyan fedezni. Ezen részeken már táplálkozó gólyákat csak igen ritkán tapasztalni. Jelenleg hasonlóan ritkán, vagy egyáltalán nem is keresik fel táplálkozás céljából a Hajdúböszörménytől délre és dél-nyugatra eső területeket. Az észak-nyugati és északi

területeken megtalálható kaszálókat, legelőket, és talajrekultivációk alkalmával a szántókat is – beleértve Hajdúdorog teljes területét is – gyakran látogatja a faj. Dr. Sóvágó Mihály Hajdúböszörményre szorítkozó szórványadatai alapján 1985-ben volt kivé-

telesen magas, említésre érdemes a költőpárok száma, melyet 10-15 párra becsült. Ehhez hasonló mennyiség, ma már kevésbé tekinthető kivételesnek. Az extrém száraz, vagy aszályos évektől eltekintve a párok száma közel érinti a 85-ös évben tapasztalt kiemelkedő értéket. Ha ehhez hozzávesszük a hajdúdorogi fészkelő párok számát, akkor bizonyosan tíz közeli értéket

2. ábra (Fészkelő párok éves alakulása)

kapunk. Ezekből az adatokból az utóbbi években végzett monitorozások alapján enyhén emelkedő trendet (2. ábra) mutat a költőpárok számának változása az elmúlt húsz év tekintetében. Ennek a folyamatnak az irányát befolyásoló közvetett tényező csak találgatás szinten az általános természetvédelmi kezelések eredményességének következménye lehet, amelyben rövidtávon pozitív szerepe van a Natura 2000 hálózatnak is.

A 2005-ben indult fehér gólya védelmi projektünk kapcsán megvalósított sikeres tevékenységeink nyomán, 2007-ben és azt követő években megvalósult fészektartó kihelyezések során, több mint 10 eszközt helyeztünk el. Az ilyen megelőlegezett kihelyezéseknek eddig nem következett be a várva várt sikere. Csak az olyan, újonnan telepített tartók esetében történt foglalás, amelyeket célzottan, a gólyapár által opcionálisnak tekintett, már megkezdett fészkealap közelében helyeztünk el. Tehát itt jegyzem meg, bármennyire is költséghatékony az egy ütemben történő kihelyezés, azok nagy eséllyel kihasználatlanok maradnak, tehát az ilyen szisztematikus kihelyezés feleslegnek tekinthető, de áthelyezése ajánlott.

A fészkek foglaltsága

A kistérség területén jelenleg 36 fészkeadat van szá-

mon tartva, amelyek közül ma csak 32 fészke létezik, ezekből 26 (villany)oszlopon elhelyezett fészektartón van. A fészkek A 10 évnél régebbi költési adatokkal rendelkező fészkek harminc százaléka használatban volt, persze ezekben az időkben mindösszesen 24 fészkeadatról van tudomásunk. Ez az arány megközelí-

fotó: Molnár Antal

több 1 fészekkel és tíz százalékkal nagyobb kihasználtsággal marad el az 5 évnél idősebb fészkelések esetében. Viszont a fészektartók számának növekedésével az 5 évesnél korábbi fészkelési adatok száma is megmúlt kettővel. A fészektartók számának emelésével, nagyobb választási lehetőséget nyújtottunk gólyáink számára, mely, ha nem is nagyban, de mégis hozzájárult a költőpárok számának emeléséhez, melyek végeredményében a rendelkezésükre álló eszközök felében legalább egy alkalommal költöttek.

Ezen állapothoz feltételezhetően a stabil környezetgazdálkodás járult hozzá, melynek köszönhetően a területek eltartó képessége általánosságban alig változott a vizsgált 20 év alatt, de a táplálkozó területekhez igazítottan elhelyezett fészektartók teljessé tették az utódneveléshez szükséges optimális tényezőket, ezért növekedhetett kis mértékben a fészkelő párok száma.

Hogyan javulhatna az állomány

Egy jól működő természetvédelmi kezelési tervvel a területek vízellátásának javítását, a gyepterületek túllegettetésének megakadályozását és a kaszálók szabályozott kezelését volna célszerű előmozdítani, hogy megfelelő táplálkozó terület álljon rendelkezésre a madarak számára. Ilyen a nedves gyepek és mocsaras területek fenntartása, rehabilitációja is. A kaszálókon szabályozni kellene az egyszerre történő beavatkozások kiterjedését, mintázatát, és ahol szükséges, ott feloldani a kaszálási időszakokra vonatkozó tilalmakat és itt is preferálni a különböző állatfajtákkal történő legeltetést.

A fészkek közelében lévő veszélyes elektromos hálózatok, szigetelésére kellene még nagy hangsúlyt fektetni, mivel ezek nem lettek teljesen leszigetelve a szűkös keretek hiánya miatt. Térségi szinten a fentebb említett intézkedéseket javallanám a faj állapotának további javítására.

foto: Molnár Antal

Ezen túl ahol lehetséges – fontos volna az állatkerti körülményektől eltérően, nagyobb volumenű, szabadabban látogatható, úgynevezett gólyafalvak kialakítása, ahol kizárólag, csak a szabad életre alkalmatlan, szaporodóképes egyedek bevonása történne a faj állományának megnövelésére, ugyanitt elárvult fiatal gólyák repatriálása is folyna. Ugyanakkor környezeti nevelő szerepe is felbecsülhetetlen a madarak testközelből történő bemutatásán keresztül.

Remélhetőleg a jövőben sikerrel teljesül a programban kidolgozott fajvédelmi terv megfogalmazott intézkedései és ennek köszönhetően stabilizálódik e faj jövője.

Köszönjük a részvételi lehetőséget!

